

Belen Ausejo

UR BIZIAREN ZALEA

“

PRESA HANDIAK ETA URTEGI ERRALDOIAK NEKAZARITZARAKO EZINBESTEKOAK DIRELA HIDROMITO BAT DA

”

Murillotik Aragoi ibaia pasatzen da eta bere uretan murgiltzea maite izan du beti. *Amuarraina* deitzen zioten txikitan herrian. Ura eta naturarekiko pasioak bultzatuta, hainbat kolektibotan parte hartu du. Orain Urbizirekin ari da lanean eta beste hamahiru talde ekologistarekin Caparrosoko behi makroetxaldearen inguruko eragin handiko informazio kanpaina jarri dute abian.

 REYES ILINTXETA DANI BLANCO

Caparrosoko makroetxaldeko nagusiek martxoaren bukaeran hamalau kolektibo ekologista deitu zituzten adiskidetze-ekitaldi batera, haien artean Urbizi. Nola dago afera?

Haiek diotenez, iraingarriak eta kalumniazkoak diren adierazpenak egiteagatik hamalau kolektibo deitu gintuzten epaitegira eta, jakina, ez genuen halakorik onartu. Foru-zaingoak, baso zaindarien, Ebroko Konfederazioak eta hainbat entitatek egindako txostenak bildu genituen, besterik ez, eta Nafarroako Parlamentuan aurkeztu genituen. Beren irudiari eta negozioari kalte egiten genielako argudiatuta, enpresa haserretu egin zen eta horregatik deitu gaituzte, guk bar-

kamena eskatzeko. Orain urtebeteko epea du Valle de Odieta enpresak gure kontrako kereila kriminal bat jartzeko eta agian egingen dute. Gure artean inork ez du atzera egingo, baina batzuen neke puntua ere sumatzen da. Gure kontrako kereila jartzen badute auskalo zer gerta daitekeen. Agian ondare pertsonalarekin erantzun beharko dugu, baina Europara behin eta berriz jotzeko erabakia hartuta dugu. Europan inon ez daude baimenduak halako makroetxaldeak, Espainiako Estatuan izan ezik. Zalaparta sortu behar da, honen atzetik beste proiektu asko datozelako, besteak beste Noviercasen (Soria, Espainia) egin nahi duten 23.000 behiko etxaldea.

Abeltzaintza eredu horrekin ezin da ezer duin eta onik egin eta gainera *greenwashing* kanpaina izugarriak egiten dituzte bio-esnea, bio-ongarria ekoizten dutela esanez, ekonomia zirkularra, zero km... kontzeptu horiek maltzurki erabiliz, gezurrak baino ez dituzte esaten.

Soriako proiektu hori aurrera doa?

Dueroko Konfederazioak trabak jarri zizkion, baina gerora amore eman zuen eta orain argi berdea du. Elikadura ez osasuntsua sustatzen ari gara mundu osoan. Hainbeste animalia elkarrekin izatea horren espazio mugatuan arriskutsua da, ankerra izateaz gain. Izurriteak gerta daitezke edozein unetan baldin-

Belen Ausejo Garriz

MURILLO EL FRUTO, ARAGOI, 1962

Informazio Zientzietan lizentziaduna da Bartzelonako Unibertsitate Autonomoan eta ingurumen aktibista. *Ibai kudeaketa iraunkorra eta uraren kudeaketa integratua* maste-rra egina du Zaragozako Unibertsitatean. Fundación Nueva Cultura del Agua-Urbizi taldeko kidea da. Urte-tan Iruñerriko Mankomunitatean lan egin du hezitzaile moduan eta gaur egun Euskara Teknikaria da Urrotz, Lizoainibar-Arriasgoiti, Izagaondoa, Longida, Urraulbeiti eta Elon. Tafa-llan 2019an gertatutako uholdeak zirela-eta argitaratuko *Hasta aquí llegó la penúltima riada. Las enseñanzas de Zidacos* (Altaffaylla, 2019) [Honaino iritsi zen azken-aurreko uholdea. Zidacos-eko irakaspenak] liburu kolektiboan parte hartu zuen.

tzak ez direlako osasungarriak eta eri baleude bezala bizi dira, antibiotikoak eta beste medikamentuak janariarekin batera harturik.

Txinan, txerri-izurrite bat izan zuten 2018ko amaieran eta animalien erdia hil egin behar izan zuten. Merkatu hori hornitzeko European hamaika etxalde berri zabaldutako zen, baina Txinan makroetxaldeak oso azkar ari dira eraikitzen, batzuk hamabi pisutako etxalde erraldoiak, eta, ondorioz, Europako ustiategi berri horien etorkizuna oso ezbaian dago.

Hemendik aurrera legeak animalien gehienezko kopuruak ezartzea adostu dute Nafarroan.

Aski da hori?

Ez. 1.250 animalia oraindik gehiegi da eta, gainera, iragarpen horrekin zera gertatzen ari da, proiektu batzuk korrika eta presaka aurkezten ari direla baimena lortzeko, legea onartu eta indarrean sartu baino lehen.

Nafarroan bagenuen aukera gure autonomia eta elikadura subiranotasuna indartzeko eta gerta daitekeen edozein krisialdiren aurrean sendoago eusteko, baina gobernuan ez dute inolako asmorik egungo garapen ereduari trabak jartzeko. Ingurumen Departamentuan Geroa Baiko kontseilaria dugu eta sozial-berdeak direla diote harro, baina nik ez dakit eskuina bera ere ausartuko ote zen egitera hauek lasaitasun osoz egiten ari direna.

Energia berriztagarrien inguruan, adibidez, eguzki plakaz eta haize erro-taz ari dira betetzen lur sailak eta mendiak. 50 proiektu baino gehiago daude Nafarroa osoan. Kontsumo propiorako, aldiz, etxean jarri nahi badituzu azpiegiturak, oztopo eta burokrazia piloa aurkitzen duzu. Ergeltzat hartzen gaituzte.

Oro har, gobernuak itxurak egiten dituzte guri sinetsarazteko ingurumenaren alde lanean ari direla, baina erabaki garrantzitsurik ez dute hartzen. Beste adibide bat: plastikozko lastotxoak merkatutik kendu behar zituztela iragartzeko kanpaina handiak egin zituzten. Halako kontu txiki batean dirutza eta denbora gastatu zuten eta gaur egun lastotxoak non-nahi ikusten jarraitzen dugu eta, oro har, plastikoa-ren erabilera izugarri handitu da.

Zer egin liteke plastikoen erabilera murrizteko?

Jendea eta dendak behartu, toki itxietan eta esparru askotan erretzea debekatu zuten bezala, adibidez. Ontzien lege on bat ezinbestekoa da, debekuak eta arauak goitik jarriak; hiritarrek ezin ditugu gauzak ongi egin ia janari guztia plastikozkoan bilduta erostera behartuak bagaude. Zaborren kudeaketa erokeria da. Sinetsarazi digute plastikoa erabiltzea higienikoagoa dela. Pandemiarekin argi ikusi dugu hori. Bestalde, badago beste arazo bat: gizartearen mobilizazio eskasa. Gazteek ere ez dute ezer sinesten. Duela 20-25 urte bazen ingurumenarekiko grina, baina aspertu dira eta orain ez dira sartzen afera hauetan.

Nola eragiten dio Caparrosoko etxaldeak inguruko lurraren kalitateari?

Eragina itzela da. Han nahasten dituzte ia 7.000 behiren gorotz eta pixak, medikamentuz eta fitosanitarioz beteak, Iruñerriko zabor organikoa eta estatuko hainbat tokitatik ekarritako 49 tipologiako hondakin organikoekin, haien artean araztegien lohiak eta hiltegietako hondarrak. Digestoreetan dena nahasi eta biometanizazio prozesu baten ondoren, gasa eta materia solidoa lortzen dute. Metanoa haien makinak funtzionamendurako baliatzen omen dute eta hondakin solidoak lur sailetan ongari gisa erabiltzen dituzte, baina ez da ongaria, hortik ateratako ezer ezin delako ona izan. Horrek lurrari ez dio mesederik egiten. Landarea hazteko agian balio du baina lurra pobretzen du epe luzera. Lur nahiko hilak ditugu eta ongari horiekin ez ditugu aberasten. Argi dago Valle de Odieta enpresakoei nahi dutena egiten dutela. Isunak jarri izan dizkiete lur sail komunaletan kontrol eta baimenik gabe digestato horiek botatzeagatik, baina berdin zaie, isunak ordaintzeko dirua badute. Laguntza eta subentzio aunitz jasotzen dituzte.

Iruñerrian urteak eta urteak daramatzagu pentsatzen gauzak oso ongi egiten direla, baina ez da horrela, bereziki hondakinen kudeaketari dagokionez. Adibiderik argiena hondakin organikoena da. Caparrosora bidali beharrean, inguruko lur sail guztiak ongarrizteko primerako simaurra atera liteke Iruñerrian sei edo zazpi konpostatze gune jarrita.

Eta urari nola eragiten dio Caparrosokoak?

Handik ateratzen den ur zikinak lur-azpiko urak kutsatzen ari dira, Greenpeacek ederki ongi erakutsi zuen bezala, baina hori ez dute onartu nahi. Salaketen aurrean, kutsadura zehaztugabea dela dio foru gobernuak. Nitrato maila handia ageri da akuiferoetan, baina ez dute ikusi nahi. Ez dute lotu nahi Caparrosoko behitegiarekin, baina hori jarri zutenetik kopurua handitu da modu nabarian eta arazoak begi bistakoak dira: Villafranca herrian edaten zuten urak ez du betetzen, jada, gutxieneko kalitatea.

Pedro Arrojo iker-tzaileak dio hau dena giza eskubideen aurkako eraso dela. Villafrancan ezin dute bertako ura edan eta gobernuak ematen dien soluziobide bakarra da Nafarroako ubidetik hartzea, askoz garestiagoa izan arren.

Arazoa ez da soilik ura kanpotik ekarri behar izateak dakarren gastua, baizik eta zaurgarritasuna ere sortzen duela. Ubidean ezer gertatzekotan aho-urik gabe geldituko lirateke. Oso larria da egiten ari direna. Lur azpiko uraren kalitatea berreskuratzea oso zaila da, azaleko urari baino askoz gehiago kostatzen zaiolako.

Ibaiez mintzatzean, Javier Martínez

Gil Zaragozako Unibertsitateko hidrogeologoak dio ibaiak luraren zainak bezalakoak direla, eta horien egoera onari eustea ezinbestekoa dela. Berak 'fluvio-felicidad' edo erreka-poza kontzeptua erabiltzen du adierazteko gure osasuna, zoriontasuna, lasaitasuna, bizipoza, harreman gozoak... ibaiekin lotuta daudela. Honekin batera 'hidromitoez' ere hitz egiten du, hau da, uraren inguruan dauden ideia okerrak: itsasora ailegatzen den ura galdu egiten dela, urtegi gehiago behar direla, ibaiak dragatu...

**Ibaiak oparitzen
zaizkie elektrizitate
enpresa boteretsuei,
eraikuntza eta porlan
enpresa handiei,
nekazaritza industrialari,
eta turismo proiektu
erraldoiei"**

**Hidromito bat da,
adibidez, Erriberan
ur gutxi dagoela
eta horregatik
Nafarroako
iparraldetik eraman
egin behar dela?**

Bai. Edota urtegi erraldoiak ezinbestekoak direla nekazaritzarako.

Nafarroako erdialdean eta Erriberan ur gutxi dagoela esatea tontakeria da ibai handienak hortik pasatzen direlako: Ebro, Aragoi, Ega, Arga, Zidakos, Alhama...

Lehorteak eta uholdeak ohikoak dira eta horiek kudeatzen ikasi behar da. Alabaina, ureztatzaileei eta zentral hidroelektrikoei nahi adina ur ateratzeko eskubidea eman zaie eta gehiegizko erauzketa egiten bada ur sarrera urriak direnean, normala da ur eskasia egotea. Ibaiek haien egoera naturalean ahal bezainbes-

te mantentzea da urrezko arrautzen oiloa bizirik edukitzea.

Nafarroan, uraren inguruko gatazkak aspalditik datoz. Urbizi plataformaren borroka guztietan azpimarratzen dugu bestelako gobernantza behar dugula, parte hartzailea, gardena eta bidezkoa. Paradigma aldaketa behar da: ura, ekonomiarako errekurtsua baino, denon ondarea dela ulertzea eta hortaz, bidezko kudeaketa exijitu eta bultzatu behar da.

Nekazaritza asko aldatzen ari da Nafarroan?

Bai. Azken 50 urte hauetan gertatu denari erreparatzen badiogu, zabaldu den nekazaritza eredia guztiz eztabaidagarria da. 1985ean Nafarroan baziren laborantza ureztatuko 65.000 hektarea, eta familia asko hortaz bizi zen. Egun, bikoiztu dira eta gora doaz, nahiz eta nekazari kopurua nabari gutxitu. Nafarroako ubidearen proiektuak aurrera segitzen du, negozio txarra izan arren, denok urte luzez ordaindu beharko dugulako.

Ezin da ukatu XX. mendean ureztatze-ko eremuak zabaltzerakoan nekazaritzari eman zioten bultzada, baina argi dago, praktikan, interes pribatuei oparitu egin dizkiegula ibaiak. Gaur egun nekazaritza esku gutxitan dago. Askok haien lurak ustiapen handien esku utzi behar izan dituzte oso sail txikiak zituztelako eta orain, ureztatze sisteman diren laguntza eta eskubide guztiekin sartzeko, gutxienez bost hektareatako azalera behar dute. Baldintza horiekin ezinezkoa da

gazte askorentzat nekazaritzan sartzea edota familiako lurrekin jarraitzea. Izugarritzko arrakala gertatu da.

Ustiapen handi haietan, kasu askotan, arduradun bakar batek kudeatzen ditu hamaika jabe txikiren lur sailak. Oso plan teknifikatuak, izugarritzko makinaria, lanpostu gutxi eta prekarioak, eta produktu fitosanitario pozoitsu ugari erabiltzen dituzte. Produkzio eta etekin handiena ateratzea da helburua, baina gauzak ez dira errazak: erregaien prezioak, ongariak... Sail hauetan ekoizten den gehiena animalien elikadurarako laboreak dira: garia, artoa, garagarra... Ez gizakiok

aholku koop
Fiskala Kontablea Laborala

**EKONOMIA SOZIAL
ETA ERALDATZAILEAREN
BIDEAN DOAZENEN
AHOLKULARITZA**

aholku@aholku.eus · 943 005 680
aholku.eus

mitxelena
NEURRI HANDIKO MEKANIZAZIOA

**EZIAGO POLIGONOA, 21
HERNANI**

info@talleresmitxelena.com
www.talleresmitxelena.com

behar dugun elikadura osasuntsurako, ekologikoa alegia.

Berriki sartu diren nekazari eskasak gehienbat ekoizpen ekologikoan ari dira, hor askoz neurri humanoagoak daudelako, baina haiek, adibidez, gehienetan ez dute Nafarroako Ubideko ura hartzeko aukerarik.

Zertan da Nafarroako ubidea?

Orain bigarren faseari ekingo diote, Itoizko urak Erriberaraino eramateko. Proiektuaren arabera, ubide irekia izan beharrean, bi tutu handik garraiatuko dute ura. Fase hori justifikatzeko diote ur hornidurarako Erriberako hainbat herri-tan beharrezkoa dela, eta egia da, baina esaten ez dutena da ura hartzeko erabiltzen ziren putzuak eta iturriak kutsatzen eta lehenagoko azpiegiturak hondatzen utzi dituztela arduragabekeriak, ubidea ailegatuko zelakoan.

Ibaiak garbitu behar dira uholdeen kalteak txikitzeko?

Jendeak kontrakoa sinetsi arren, errekek garbitzea ez da mesedegarria uholdeak gertatzen direnean. Urak landareen eta zuhaixken oztoporik ez badu, izugarritzko abiada hartzen du. Ibaiari zabaltzeko aukera ematen badiogu, lur sail batzuk hartuko ditu azpian eta indarra hor galduko du, gero bere bidera aske itzultzeko.

Tafallan 2019ko uztailan Zidakos ibaian gertatu zenak argi utzi zuen arazoa

ez dela ibaiak ez garbitzea, ibaiartzean egiten dugun okupazioan eta oro har lurralde antolamenduan baizik. Zidakos arroa oso zabala da eta ur asko erori zen oso denbora gutxian. Aspalditik euririk egin gabe, azaleko buztina geruza iragazgaitz bihurtu zen eta gainera inoiz baino hesi zurrun gehiago topatu zuen urak. Garai batean baratzeen artean zeuden seto edo landare hesiak, orain porlanezko murrak dira; etxolatxoak zirenak orain etxe puskak dira; lehen lurra zegoen tokietan orain baldosa eta porlanezko zoruak daude, ura xurgatzen uzten ez dutenak... Domino efektua gertatu zen. Orbaibarretik ura indar handiz etorri zen, gero eta abiada handiagoa hartuz. Dena herrestan eramaten zuen, baita traktore handiak ere, eta metraila bezala jaurtitzen zituen materialak.

Jendea berehala hasi zen kexuka Ebroko Ur Konfederazioak ibaiak garbi ditzala eskatuz, baina kontrakoa egin behar da: utzi ibai bere baitan antolatzen. Konfederazioan garbiketa mota hori, dragatzea hain zuzen, ez dela ona jakin arren, kasu egiten diete; gainera, ibilguan ziren oztopoak eraitsi beharrean, berriro eraikitzeari ekin zioten buru-belarri. Urbizi eta beste kolektibo askoren iritziak, zaborra kendu behar dugu ibaiartzetik, baina, horrez aparte, baita eraikinak eta azpiegiturak ere, ahalik eta gehien, bestela, hurrengo uholdeetan berdin gertatuko zaigu eta. ●